

Podstawy nauk przyrodniczych
Matematyka

Zbior y

dr Katarzyna Kluzek

Zakład Genetyki Molekularnej Człowieka

tel. 61 829 58 33

katarzyna.kluzek@amu.edu.pl

Pokój 1.117

<http://dhmg.amu.edu.pl/>

Niech będą dane dwa dowolne zbiory X i Y

- Funkcją f jednej zmiennej nazywamy dowolne przyporządkowanie każdemu elementowi $x \in X$ dokładnie jednego elementu $y \in Y$.
- Jeżeli przyporządkujemy każdemu elementowi $x \in X$ dokładnie jeden element $y \in Y$, to mówimy że w zbiorze X została określona funkcja f i że y jest funkcją x .
- Fakt, że y jest funkcją x zapisujemy następująco:

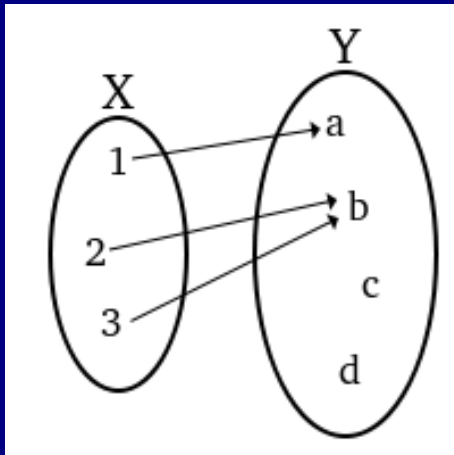
$$y = f(x)$$

lub

$$f : X \rightarrow Y.$$

Dziedzina, przeciwdziedzina i zbiór wartości funkcji

- Zbiór X nazywamy **dziedziną funkcji**.
- Elementy zbioru X nazywamy **argumentami funkcji**.
- Zbiór Y nazywamy **przeciwdziedziną funkcji**.
- **Zbiór wartości funkcji** to zbiór wszystkich wartości przyjmowanych przez funkcję.

Rysunek : Przykładowa funkcja $f : \{1, 2, 3\} \rightarrow \{a, b, c, d\}$. $f(1) = a$, $f(2) = b$, $f(3) = b$. Dziedzina $X = \{1, 2, 3\}$, przeciwdziedzina $Y = \{a, b, c, d\}$, zbiór wartości funkcji to $\{a, b\}$ (na podstawie Wikipedii).

Funkcję określamy

- Przez podanie wzoru:

- $y = x^2 - 1$.

- $y = \sqrt{x}$.

- Tabelarycznie:

x	-2	-1	0	1	2
y	-4	-2	0	2	4

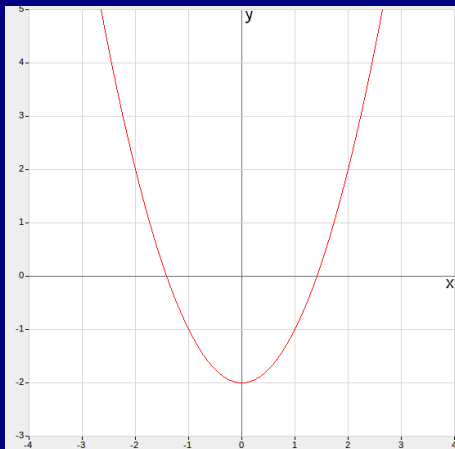
Tablica : Tablica funkcji $y = 2x$ dla wybranych argumentów.

- Słownie:

- Funkcja przyporządkowuje liczbom parzystym liczbę 0, a liczbom nieparzystym liczbę 1.

Wykres funkcji jednej zmiennej

- Zbiór wszystkich punktów na płaszczyźnie, których odciętymi są argumenty funkcji a rzędnymi wartości funkcji.

Rysunek : Fragment wykresu funkcji $y = x^2 - 2$.

Miejscem zerowym funkcji $f : X \rightarrow Y$

- Nazywamy taki argument $x_0 \in X$, dla którego wartość funkcji jest równa 0, czyli $f(x_0) = 0$.

Wartość najmniejsza i największa funkcji

- Funkcja $f : X \rightarrow Y$ przyjmuje wartość największą $y_{\max} = f(x_0)$ dla pewnego $x_0 \in X$ wtedy i tylko wtedy gdy dla każdego $x \in X$ zachodzi nierówność $f(x) \leq y_{\max}$.
- Funkcja $f : X \rightarrow Y$ przyjmuje wartość najmniejszą $y_{\min} = f(x_0)$ dla pewnego $x_0 \in X$ wtedy i tylko wtedy gdy dla każdego $x \in X$ zachodzi nierówność $f(x) \geq y_{\min}$.

Wartość najmniejsza i największa funkcji w przedziale A

- Funkcja $f : X \rightarrow Y$ przyjmuje wartość największą $y_{\max} = f(x_0)$ dla pewnego $x_0 \in A$ wtedy i tylko wtedy gdy dla każdego $x \in A$ zachodzi nierówność $f(x) \leq y_{\max}$.
- Funkcja $f : X \rightarrow Y$ przyjmuje wartość najmniejszą $y_{\min} = f(x_0)$ dla pewnego $x_0 \in A$ wtedy i tylko wtedy gdy dla każdego $x \in A$ zachodzi nierówność $f(x) \geq y_{\min}$.

Monotoniczność funkcji

- Funkcję $f : X \rightarrow Y$ nazywamy **rosnącą** w zbiorze $A \subseteq X$, jeżeli dla dowolnych $x_1, x_2 \in A$ zachodzi zależność:

$$x_1 < x_2 \rightarrow f(x_1) < f(x_2).$$

- Funkcję $f : X \rightarrow Y$ nazywamy **malejącą** w zbiorze $A \subseteq X$, jeżeli dla dowolnych $x_1, x_2 \in A$ zachodzi zależność:

$$x_1 < x_2 \rightarrow f(x_1) > f(x_2).$$

Funkcja wielomianowa

- To funkcja przedstawiona wzorem:

$$y = a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x^1 + a_0,$$

gdzie $a_0, a_1, \dots, a_{n-1}, a_n$ są stałymi współczynnikami, n jest liczbą nieujemną.

- Przypadki szczególne:

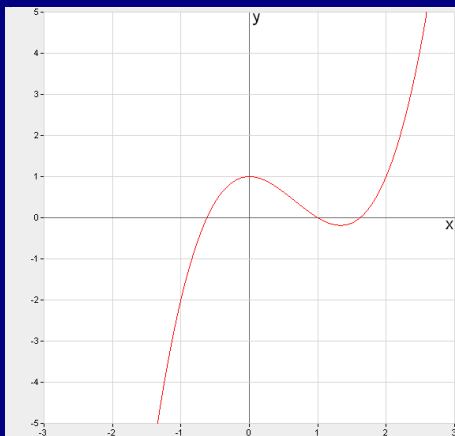
- Funkcja liniowa:

$$y = ax + b.$$

- Funkcja kwadratowa:

$$y = ax^2 + bx + c.$$

- Dziedziną funkcji wielomianowej jest zbiór liczb rzeczywistych.

Rysunek : Fragment wykresu funkcji $y = x^3 - 2x^2 + 1$.

Funkcja wymierna

- To funkcja zadana wzorem:

$$y = \frac{a_n x^n + a_{n-1} x^{n-1} + \dots + a_1 x^1 + a_0}{b_m x^m + b_{m-1} x^{m-1} + \dots + b_1 x^1 + b_0},$$

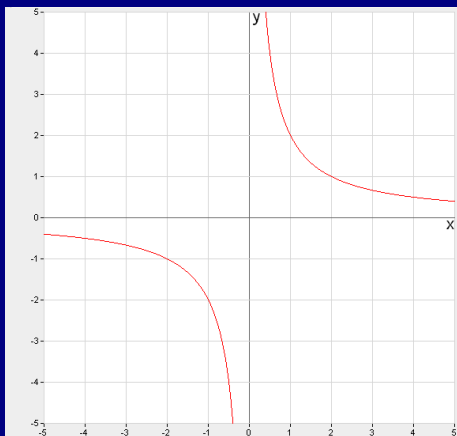
gdzie $a_0, a_1, \dots, a_{n-1}, a_n$ oraz $b_0, b_1, \dots, b_{m-1}, b_m$ są stałymi współczynnikami.

- Przypadki szczególne:

- Funkcja zadana wzorem:

$$y = \frac{a}{x}.$$

- Dziedziną funkcji wymiernej jest zbiór liczb rzeczywistych z wyłączeniem tych liczb, dla których mianownik jest równy zeru.

Rysunek : Fragment wykresu funkcji $y = \frac{2}{x}$.

Funkcja potęgowa

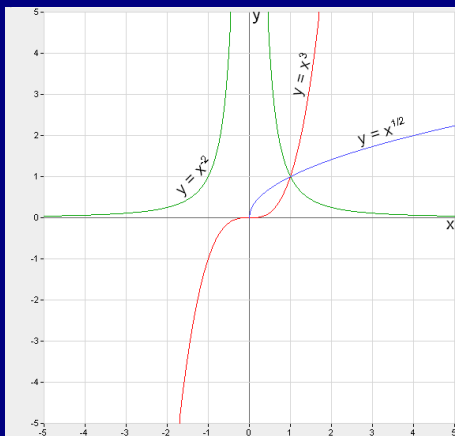
- To funkcja postaci:

$$y = x^n,$$

gdzie n jest dowolną stałą liczbą rzeczywistą.

- Przypadki szczególne:
  - Jeżeli n jest liczbą naturalną, to otrzymujemy funkcję wielomianową.
  - Jeżeli n jest liczbą całkowitą ujemną, to dziedziną funkcji jest zbiór liczb rzeczywistych bez zera.
  - Jeżeli n jest ułamkiem, to otrzymujemy funkcję pierwiastkową.

Rysunek : Fragmenty wykresów funkcji $y = x^3$, $y = x^{\frac{1}{2}}$, $y = x^{-2}$.

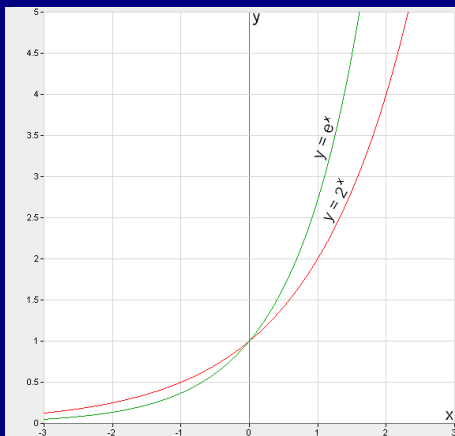
Funkcja wykładnicza

- To funkcja zadana wzorem:

$$y = a^x,$$

gdzie a jest liczbą dodatnią różną od jedności.

- Przypadki szczególne:
  - Jeżeli $a = e$, to funkcję wykładniczą nazywamy eksponencjalną i oznaczamy $\exp(x)$.
- Dziedziną funkcji wykładniczej jest zbiór liczb rzeczywistych.

Rysunek : Fragmenty wykresów funkcji $y = 2^x$ oraz $y = e^x$.

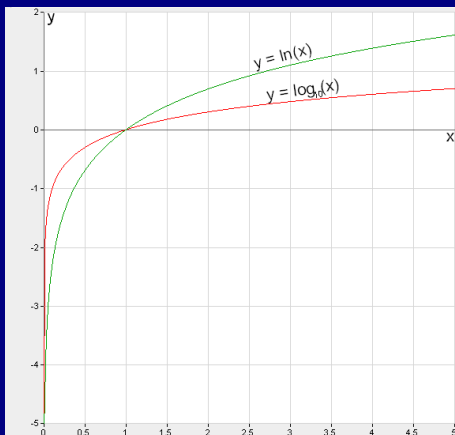
Funkcja logarytmiczna

- To funkcja zadana wzorem:

$$y = \log_a x,$$

gdzie a jest liczbą dodatnią różną od jedności.

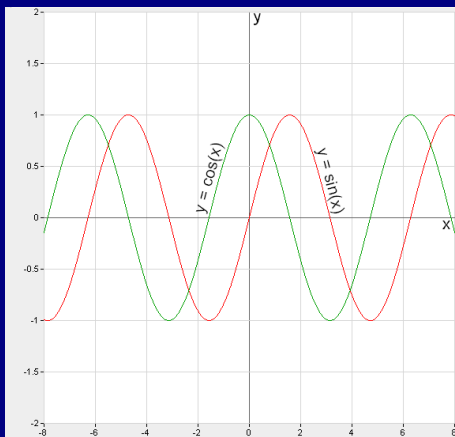
- Przypadki szczególne:
  - Jeżeli $a = e$, to funkcję logarytmiczną nazywamy logarytmem naturalnym i oznaczamy $\ln(x)$.
- Dziedziną funkcji logarytmicznej jest zbiór liczb rzeczywistych dodatnich.

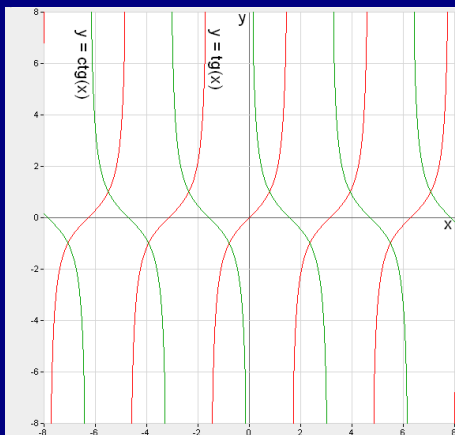
Rysunek : Fragmenty wykresów funkcji $y = \log_{10}(x)$ i $y = \ln(x)$.

Funkcje trygonometryczne

- Sinus: $y = \sin(x)$. Dziedziną funkcji sinus jest zbiór liczb rzeczywistych.
- Kosinus: $y = \cos(x)$. Dziedziną funkcji kosinus jest zbiór liczb rzeczywistych.
- Tangens: $y = \operatorname{tg}(x)$. Dziedziną funkcji tangens jest zbiór liczb rzeczywistych z wyjątkiem argumentów postaci $(2k + 1)\frac{\pi}{2}$.
- Kotangens: $y = \operatorname{ctg}(x)$. Dziedziną funkcji kotangens jest zbiór liczb rzeczywistych z wyjątkiem argumentów postaci $k\pi$.

Rysunek : Fragmenty wykresów funkcji $y = \sin(x)$ i $y = \cos(x)$.

Rysunek : Fragmenty wykresów funkcji $y = \operatorname{tg}(x)$ i $y = \operatorname{ctg}(x)$.

Układ współrzędnych na płaszczyźnie

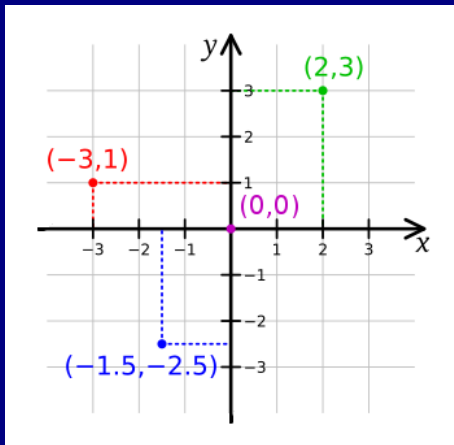
- wykorzystuje dwie liczby (współrzędne) w celu określenia pozycji dowolnego punktu na płaszczyźnie.

Układ współrzędnych kartezjańskich na płaszczyźnie

- To układ współrzędnych, w którym zadane są:
  - Punkt zwany początkiem układu współrzędnych, którego obie współrzędne są równe zeru, oznaczany literą O lub cyfrą 0 .
  - Dwie prostopadłe osie liczbowe oznaczane jako x oraz y .

Współrzędne punktu P

- Fakt że punkt P ma współrzędne x oraz y zapisujemy $P = (x, y)$.

Rysunek : Wycinek prostokątnego układu współrzędnych Oxy. Źródło: Wikipedia.

Niech będą dane dwa dowolne zbiory $X \times Y$ i Z

- Funkcją f dwóch zmiennych nazywamy dowolne przyporządkowanie każdemu elementowi $(x, y) \in X \times Y$ dokładnie jednego elementu $z \in Z$.
- Jeżeli przyporządkujemy każdemu elementowi $(x, y) \in X \times Y$ dokładnie jeden element $z \in Z$, to mówimy że w zbiorze $X \times Y$ została określona funkcja f i że z jest funkcją (x, y) .
- Fakt, że z jest funkcją (x, y) zapisujemy następująco:

$$z = f(x, y)$$

lub

$$f : X \times Y \rightarrow Z.$$

Dziedzina, przeciwdziedzina i zbiór wartości funkcji

- Zbiór $X \times Y$ nazywamy **dziedziną funkcji**.
- Elementy zbioru $X \times Y$ nazywamy **argumentami funkcji**.
- Zbiór Z nazywamy **przeciwdziedziną funkcji**.
- **Zbiór wartości funkcji** to zbiór wszystkich wartości przyjmowanych przez funkcję.

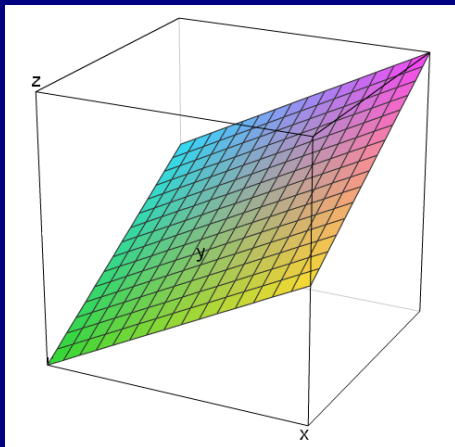
Przykłady funkcji dwóch zmiennych

- Dodawanie liczb naturalnych.
- Mnożenie liczb całkowitych.
- Dzielenie liczb liczb rzeczywistych.
- Pole powierzchni prostokąta.

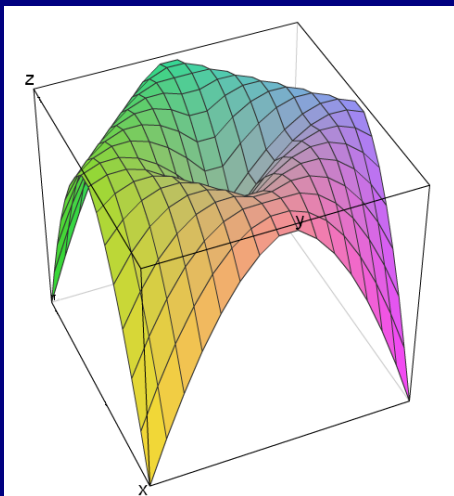
Wykres funkcji dwóch zmiennych

- Zbiór wszystkich punktów (x, y, z) przestrzeni 3D takich, że $(x, y) \in X \times Y$ oraz $z = f(x, y)$.

Rysunek : Fragment wykresu funkcji $z = x + y$.

Rysunek : Fragment wykresu funkcji $z = (|x| + |y|)\cos(|x| + |y|)$.

Dziękuję za uwagę

Zakład Genetyki Molekularnej Człowieka

tel. 61 829 58 33

katarzyna.kluzek@amu.edu.pl

Pokój 1.117

<http://dhmg.amu.edu.pl/>